

דגם תשובות לשאלון בתנ"ך לבתי ספר דתיים

מס' 002382, 002104, 201, קיץ תשע"ז

חלק ראשון – עיון בספר במדבר

1. פרק ט'

- א. (1) השאלה: מדוע פרקי הספר לא מסודרים על פי סדר כרונולוגי? / מדוע פרק א' של ספר במדבר מתחיל ב"אחד
- לחודש השני" ואילו פרק ט' מתחיל בחודש הראשון?
- (2) "אין מוקדם או מאוחר בתורה", רש"י – למנוע פתיחת הספר בגנותם של ישראל, אַן רמב"ן מוסיף ומבאר את הטעם לחוסר הסדר – לסיים את ענייני המשכן.
- ב. (1) האנשים שפנו אל משה לא רצו להחמיץ הזדמנות לקיום מצווה, אף שהיו פטורים ממנה, רצו להיות חלק מהעם.
- (2) מעלת הנבואה של משה: יכול לפנות אל ה' ולדבר אִתּוּ בכל עת, ואינו צריך הכנה לקבלת נבואה.
- ג. (1) האנשים שלא היו יכולים להקריב את קרבן הפסח במועדו ובנות צלפחד ביקשו להשתתף בקיום מצווה שנמנעה מהם. אפשר לציין גם דמיון בלשון הכתוב בין שתי הפרשיות: "למה ניגרע" בדבר הטמאים בפרשת פסח שני לעומת "למה יגרע" בדברי בנות צלפחד.
- (2) התגובה של משה על שתי הפניות הייתה פנייה ישירה אל ה' כדי לשמוע ממנו מה עליו לעשות וכיצד עליו לענות לבקשה.

2. פרק י"א

- א. (1) העם לא התאוננו על דבר מסוים אלא רק חיפשו תירוץ למרוד בה' או במשה (רש"י).
- אַן העם התאוננו על כך שיתקשו לחיות במדבר. (החשש התעורר דווקא עכשיו, בשנה השנייה במדבר כשהתרחקו מהר סיני.) (רמב"ן)
- (2) הפרשנים מציעים שתי אפשרויות להבנת המילים "בקצה המחנה": מלשון – "מוקצין לשפלות", כלומר – שוליים ערב רב, אַן הקצינים, ההנהגה.
- ב. (1) ה' ציווה למנות שבעים זקנים שישאו עִם משה בנטל האחריות להנהגת העם.
- (2) יהושע רצה לכלוא את אלדד ומידד מפני שהתנבאו על העתיד ורצו לפרסם בקרב העם שמשה ימות במדבר ויהושע יכניס את העם לארץ. פרסום נבואה זו ברבים יכול היה להתפרש כמרידה במשה – המנהיג הנוכחי. (מדרש המובא ברש"י ורמב"ן).
- לקבל גם: אלדד ומידד היו כמורים הלכה בפני משה רבם, מפני שהתנבאו במחנה. (רמב"ן)
- ג. התכונה היא ענווה מוחלטת – חוסר אגו – "הָאִישׁ מִשָּׁה עָנָו מֵאֵד מִכָּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה" (פסוק ג').
- הביסוס: בפרק י"א ובפרק י"ב הביעו אנשים אחרים ערעור על משה או על מנהיגותו, אך משה מחל על כבודו ולא רצה שיענשו על דבריהם. לאחר שאלדד ומידד התנבאו ויהושע רצה לכלוא אותם, אמר לו משה: "הֲמִקְנָא אֶתָּה לִי? וּמִי יִתֶּן כָּל עִם ה' נְבִיאִים". לאחר שמרים השוותה בין מעלת הנבואה שלה ושל אהרן למעלת הנבואה של משה ונענשה בצרעת, משה התפלל לרפואתה.

3. פרק י"ב

- א. (1) על פי רש"י, מרים ואהרן חטאו בדיבור לשון הרע על משה. הכתוב הקדים את מרים לאהרן כי היא פתחה בדיבור.
- (2) אהרן ביקש ממשה להתפלל על מרים אַן: אהרן ביקש ממשה לסלוח להם.
- ב. (1) לפי דברי רמב"ם, המבוססים על פרק י"ב, פסוק ח', ההבדלים בין נבואת ה' למשה ובין נבואת ה' לנביאים אחרים הם (יש לצטט ולהסביר שני הבדלים):
- "פה אל פה אדבר בו" – ה' נגלה לנביאים אחרים באמצעות מלאך, ואילו למשה רבנו הוא נגלה בעצמו, לא באמצעות מלאך או מתווך.

- "ומראה ולא בחידת" — הנבואה לא ניתנה למשה בחידה או ברמז אלא נאמרה בגלוי ובבירור.
- "ותמנת ה' יביט" — הנבואה לא ניתנה למשה במשל או בדימוי אלא הייתה מסר מובן וברור.
- (2) ה' התייחס בתשובתו לדברי אהרן ומרים "הלא גם בנו דבר ה' ". ה' הבהיר להם את ההבדל בין נבואתו למשה ובין נבואתו לנביאים האחרים כדי להפריך את טענתם כי ה' דיבר גם עמם ולא רק עם משה, ולפיכך הם שווים למשה בדרגתם.
- ג. לפי הפשט, מידת הדין בולטת ביחסו של ה' אל מרים. מרים חטאה ונענשה מיד. לעומת זאת, לפי המדרש מידת הרחמים בולטת ביחס של ה' אל מרים. ה' ניסה לרכך את עונשה, וגרם לכל מחנה ישראל להמתין למרים עד שהחלימה מהצרעת.

4. פרק ט"ז

- א. (1) קרח ועדתו ערערו על הסמכות של משה ואהרן להנהיג את העם וטענו כי כל עם ישראל הוא באותה דרגת קרבה לה' וקדושה ולא ברור מדוע דווקא משה ואהרן הם המנהיגים.
- (2) האירוע שהביא לפרוץ מרד קרח ועדתו (יש לציין אפשרות אחת):
- לפי רש"י (לפסוק ב'), המינוי של אליצפן בן עזיאל לנשיא בני קהת.
- לפי ראב"ע (לפסוק א'), בחירת הלויים לשרת בקודש במקום הבכורים.
- לפי רמב"ן (לפסוק א'), רצף העונשים — הנשרפים בתבערה, המתים בקברות התאוה, והעונש על חטא המרגלים. בני ישראל כעסו על משה שלא ביטל את הגזירה שנגזרה עליהם, וקרח ניצל את כעסם כדי לערער על מנהיגותו.
- ב. (1) המטרה של מבחן המחנות הייתה להוכיח לעם שה' בחר באהרן לכהונה ולהנהגה.
- (2) בליעת האדמה את קרח ועדתו הוכיחה לעם כי מעשיהם של קרח ועדתו לא היו רצויים בעיני ה'. אך עונשה הוכיח לעם שמשה פעל בשליחות ה'.
- ג. (1) השאלה: מדוע האשימו משה ואהרן רק את קרח בדבריהם לה' ("האיש אחד יחטא?")? והרי הייתה קבוצה לא מבוטלת מהעם שהצטרפה אליו!
- (2) לפי רמב"ן, משה ואהרן אמרו זאת כדי ששאר המצטרפים לקרח ייענשו בעונש חמור פחות (בעוד קרח ממילא היה צפוי להיענש בחומרה כי אשמתו הייתה גלויה).

5. פרקים כ"ח-כ"ט — קרבנות המוספים

- א. (1) הקרבן נקרא "מוסף" כי הוא נוסף על קרבנות התמיד.
- מוקרב בימים מיוחדים — שבת, ראש חודש וחגים.
- (2) רשימת הקרבנות מסודרת על פי שכחות ההקרבה — מהתדיר ביותר (שבת) לתדיר פחות (ראש חודש ואחר כך חגים). קרבנות החגים מסודרים על פי סדר החגים בלוח השנה מניסן.
- ב. (1) לפי רמב"ן, פרשת המוספים נזכרת בסוף הספר, בשנה הארבעים ליציאת מצרים לקראת הכניסה לארץ, כי רק לאחר הכניסה לארץ יקריבו את המוספים.
- (2) תמידן הם קרבנות שמקריבים מדי יום בבוקר ובין הערביים. הקשר בין הקרבנות לתפילות בימינו: זמני מנחה ושחרית מקבילים לזמני תמיד של שחר ותמיד של בין הערביים.
- ג. השאלה של חזקוני: למה בשבת לא מקריבים גם קרבן חטאת לכפרה? תשובתו היא כי השבת עצמה מכפרת והקרבן בשבת מטרתו רק לריח ניחוח ולא לכפרה.

חלק שני — נביאים — שאלות עיון

6. שמואל ב', פרק ט"ו

- א. (1) פעולות שעשה אבשלום כדי להטות אליו את לב העם (יש לציין שתיים):
- עשה לו מרכבה וסוסים.
- הביא חמישים איש שירוצו לפני מרכבתו.

— שכנע אנשים מהעם לבוא להישפט אצלו ולא אצל המלך, באמירה שהמלך לא יקשיב לכם ואילו אני אזכה אתכם.

— נתן יחס של כבוד לבאים לפניו בנשיקה, התרפס כמתנהג בענווה.
מלבי"ם מוסיף:

— הראה את אהבתו לעם, בהתייצבותו בשער המשפט.

— הראה את אהבתו למשפט.

(2) פעולות שעשה אבשלום עם פרוץ המרד (יש לציין שתיים):

— התחיל את המרד בחברון, רחוק מדוד, ובמקום שבו התחיל דוד למלוך.

— לקח עמו מאתיים איש כדי ליצור את הרושם שהוא פועל בשליחות המלך דוד.

— שלח מרגלים בכל ישראל שיכריזו על היותו מלך מיד עם פרוץ המרד.

— צירף אליו את אחיתופל לשמש לו יועץ.

ג. (1) גורמים אפשריים למרד אבשלום בדוד: (יש לכתוב שניים)

— כעס על חוסר המעש של דוד לאחר אונס תמר אחות אבשלום בידי אמנון.

— חשש שדוד יקיים את הבטחתו לבת שבע וימנה את בנה, שלמה, להיות יורשו.

(לקבל גם: כי אבשלום היה בעל גאווה / כי אבשלום היה בן סורר ומורה / כעס על דוד שלא בא לנחמו

לאחר מות ילדיו (לפי המדרש).

(2) דוד יצא מירושלים עם פרוץ המרד, כדי למנוע פגיעה בתושבים חפים מפשע.

ג. (1) התגובה של דוד למרד אבשלום הייתה השלמה, בריחה, הימנעות מעימות חזיתי, ואילו את מרד שבע בן בכרי הוא ניסה להפסיק מיידית באופן פעיל.

(2) סיבות אפשריות להבדל:

אבשלום היה בנו, וקשה היה לדוד לנהוג כלפיו בתקיפות, ואילו שבע בן בכרי אינו קרוב משפחה (והוא גם משבט בנימין שאיים על מלכות דוד מראשיתה).

אן: בעקבות מרד אבשלום דוד הבין כמה חשוב לעצור את המרד מיד בתחילתו כדי שהמצב לא יידרדר.

אן: את מרד אבשלום הבין כעונש משמים, לעומת מרד שבע בן הכרי שהיה פוליטי בלבד.

(יתקבלו תשובות הגיוניות נוספות).

7. שמואל ב', פרק כ"ד

א. (1) העונשים: שבע שנות רעב, שלושה חודשי תבוסה במלחמה, שלושה ימי מגפת דבר.

(2) דוד בחר בשלושה ימי דבר כי העדיף לקבל את העונש ישירות מה' ולא באמצעות בני אדם.

אן: בדבר גם דוד סובל, באחרים עלולים לטעון שהוא לא נפגע.

ג. (1) פירושים המסבירים מדוע מניית העם הייתה חטא: (יש לציין אחד)

— אסור למנות את העם שלא לצורך, וגם אם נאלצים למנות, יש לעשות זאת באמצעות גביית כסף או

חפצים. (כמו שמנו באמצעות מחצית השקל או באמצעות טלאים [בימי שאול]). (על פי פירוש רד"ק)

— מותר למנות את העם רק לצורך מלחמה כדי להתכונן מבחינת הכוח הצבאי. דוד לא מנה את העם

לקראת מלחמה וזה היה חטאו. (על פי פירוש ר' ישעיה מיטראני)

— דוד מנה את העם כדי להיווכח שביכולתו לסמוך על רוב צבאו וזה היה חטאו, מפני שהיה עליו לבטוח

רק בעזרה מאת ה' ולא בכוח ובעוצמה אנושיים. (על פי פירושי רלב"ג ואברבנאל)

(2) דוד התעקש לקנות את הגורן כי המקום שבו תיעצר המגפה יוכל לכפר על ישראל רק אם יהיה שייך להם

באופן רשמי וקנוי על ידם.

ג. (1) עפרון וארוונה הציעו לתת שטח ללא תמורה, אך בסופו של דבר ביקשו בעבורו סכום נכבד.

(2) אברהם ודוד התעקשו לשלם על השטח שהוצע להם חינם.

8. מלכים א', פרק ג'

א. (1) שלמה ביקש מה' "לב שומע", חכמה לשפוט את העם. (פסוק ט').

(2) ה' הבטיח לשלמה חכמה, עושר וכבוד בלי תנאי, ואריכות ימים — רק בתנאי שילך בדרכי דוד אביו.

- ב. (1)** בהתגלות לשלמה הבטיח לו ה' חכמה. המשפט הוא הוכחה ששלמה קיבל מה' את שהובטח לו.
- (2)** שלמה למד מסדר דבריהן שהבן של האישה הראשונה הוא הילד החי, כי הזכירה אותו קודם, ואילו האישה התובעת פתחה במילים "בנך המת", משמע שזה עיקר טיעונה ולא האמירה השנייה שלה "בני החי" (על פי פירוש מלבי"ם לפסוק כ"ב).
- ג. (1)** שלמה קבע זאת על סמך האופן שבו דיברו הנשים ומתוך תוכן דבריהן.
- (2)** על פי פירוש מצודת דוד שלמה עשה זאת רק כדי להוכיח את המסקנה שלו, לוודא שהיא נכונה.

חלק שלישי — בקיאות בנביאים

9. מות אחיתופל (שמואל ב', י"ז),

מות עמשא (שמואל ב', כ', פסוק י"ב),

מות שבע בן בכרי (שמואל ב', פרק כ', פסוק כ"ב),

מות אדוניה (מלכים א', ב, פסוק כ"ה),

מות שמעי בן גרא (מלכים א', ב', פסוק מ"ו).

10. החייאת בן האישה מצרפת (מלכים א', פרק י"ז),

הריגת נביאי הבעל (מלכים א', פרק י"ח),

בריחת אליהו למדבר (מלכים א', י"ט- תחילת הפרק),

משיחת אלישע (מלכים א', י"ט- סוף הפרק),

הנבואה על מות אחזיה (מלכים ב', פרק א').

11. א. אביתר גורש מתפקידו ככהן (לאחר מות דוד, על פי הוראה של שלמה) כעונש על חלקו במרד אבשלום.

ב. עונשו לא היה חמור יותר בשל נאמנותו לדוד במהלך נדודיו ובריחתו משאול והסבל שסבל יחד עם דוד באותה תקופה.

12. א. נתן הוכיח את דוד על שלקח אליו את בת שבע אשת אוריה, עוד בחיי אוריה, כאשר אוריה נלחם ברבת עמון עם צבא דוד.

ב. דוד הודה מיד בחטאו (ויאמר דוד "חטאתי לה").

13. א. דוד אמר לצדוק. (שמואל ב', פרק ט"ו, פסוק כ"ה)

ב. ההקשר: יציאת דוד ואנשיו מירושלים עם פרוץ מרד אבשלום.

14. א. הנביא אחיה השילוני אמר זאת לירבעם בן נבט (מלכים א', פרק י"א, פסוק ל"א)

ב. הדברים נאמרו לירבעם כאשר ברח ממצרים מחשש ששלמה יפגע בו ולאחר שה' כבר הודיע לשלמה שהממלכה תיקרע ממנו בימי בנו בשל חטאיו.

15. א. יואב נלחם באבלה בית המעכה כדי ללכוד את שבע בן בכרי המורד בדוד שהסתתר בה.

ב. אישה חכמה שכנעה את העם להרוג אותו ולמנוע פגיעה בכל העיר, והשליכה את ראשו של שבע בן בכרי אל יואב מחוץ לחומה וכך ניצלה העיר.

16. א. אלישע ביקש מאליהו: "וַיְהִי נָא פִי שְׁנַיִם פְּרוֹיֶךָ אֵלַי" — לקבל רוח נבואה אֲנִי כח נבואה כפול אֲנִי שני חלקים מנבואתו.

ב. אליהו אמר שאם אלישע יראה את אליהו נלקח מעמו יהיה זה האות שבקשתו תתמלא.

17. א. דוד ציווה על שלמה להביא למותו של יואב.

ב. הסיבה לציווי זה היא הריגת אבנר בן נר ועשמה בן יתר בידי יואב בניגוד להוראתו של דוד.

18. א. יואב אמר זאת לאבישי (אחיו).

ב. ההקשר: המלחמה ברבת בני עמון (שאותה ניהל יואב כאשר דוד נשאר בירושלים ובמהלכה חטא דוד עם בת שבע).

19. א. בעת מחלת הילד דוד צם ושכב על הארץ. לאחר מות הילד דוד קם, רחץ והחליף בגדיו ואכל לחם.

ב. ההסבר: כל עוד הילד היה חי עוד היה אפשר להתפלל כדי להמתיק את גזר הדין שלו ולשפר את מצבו. לאחר מותו כבר אין טעם במעשים שנועדו להביא לרפואתו.